

gen van de kerk en van de theologie niet eerder te pas te brengen dan in concrete kwesties van politiek en kamerzotels? Maar de menschen verleggen het accent.

10. En als God het niet verhoedt, dan gaan we daaraan te gronde. Applaudisseeren kunnen we lang volhouden. Het applaus even snel verloochenen, dat gaat ook. Maar als aan den wortel van ons bestaan het relativisme knaagt, ook in de dingen der kerk, en als men het huis Gods niet meer laat spreken het absolute woord, dan is alles weg. Dan zal de kerk het beven verleen. Dan zal de scheuringawoede nog veel erger voortgaan — want als de kerk toch maar partijreglementjes maakt, dan mag men inderdaad uitzoeken, uitzoeken maar, waar men het gezelligste religieuze onderonsje heeft. Doch alleen een grijpen naar het absolute woord zal het vreezen en beven kunnen bewaren.

Zet ze uit den Bond, dus roept gij luid.

Zet liever gij uw Bond wat uit.

Ik hoor het al.

Maar ik antwoord: heb medelijden met de broeders, die dwalen, en doe Assen niet te niet, en als de pogingen om de voorzichtigten onder hen terug te brengen tot de kerk, waar zij behooren, niet lam, door tot hen te zeggen: gij zijt maar een nuance in het gereformeerde leven. Want als zij dat werkelijk zijn zouden, nog eens: dan wil ik de eerste zijn onder de boetedoeners. Niet maar om een verkeerd woord zal ik dan boeten. Maar om vrijwel heel den inhoud van wat ik in de laatste jaren heb gezegd.

— Réveil-archief.

Men schrijft ons:

Bij akte, 4 April 1930 voor notaris Mr G. Ruys te Amsterdam verleden, is een stichting in het leven geroepen, genaamd Réveil-archief.

Doel der stichting is het bijeenbrengen en bewerken van beschieden, geschriften en curiosa, van belang voor de kennis van het Réveil in Nederland in de 19de eeuw. Het bestuur bestaat uit Mevrouw M. E. Kluit, een achterkleindochter van Willem de Clercq, en voorts uit de heeren Dr J. Th. de Visser, Prof. Dr A. Goslinga, Dr N. Japikse, A. J. de Costa en Mr B. de Gaay Fortman.

Bij de stichtingsakte is bepaald, dat een raad van bij-

stand het bestuur van voorlichting dienest zal. Tot dezen raad worden door het bestuur benoemd bij voorkeur nakomelingen van bekende figuren uit het Réveil en leden van met hen verwante geslachten, alsmede personen, die van het Réveil een bijzondere studie maken.

Er zal ongetwijfeld nog gelegenheid zijn, op deze stichting terug te komen. Reeds nu zij het „Réveil-archief“ aanbevelen aan allen, die in de gelegenheid zijn de stichting te steunen bij het bereiken van haar doel. Inzonderheid kan dit gebeuren door het afstaan van brieven, geschriften, portretten enz., op het Réveil betrekking hebbende.

In afwachting van de instelling van een vast secretariaat, kan men zich tot het verkrijgen van inlichtingen wenden tot Mr B. de Gaay Fortman, Joh. Verhulststraat 77b, Amsterdam.

Tot zoover het ons toegezonden persbericht.

K. S.

Indrukken van den dag.

III.

s.s. „Olympic“, Vrijdag 21 Maart.

Deftig is ons zeedorp zeker. Maar ook in dat deftige dorp woont de zonde.

Wat mij op mijn vorige reis niet zoo opviel, trof mij nu in ongewone mate. Het verschil verklaren kan ik niet. Het zal wel niet hierin gelegen zijn, dat de White Star Line een ander soort passagiers vervoert dan de Cunard Line. Onder de 250, met wie ik ongedwongen en noodgedwongen soms in kennis kom, kwamen eettelijke malen gevallen van ernstige dronkenschap voor. Men ruikt de „drooge“ Vereenigde Staten. En nu zijn er helaas, die hun best doen om te drinken zooveel ze kunnen. Het droevigst beeld geeft wel een miljonair te zien. Hij is een handig zakenman, die er wel voor zorgt, dat in New-York geen druppel alcohol in zijn huis komt. Maar hier gaat hij zich vaak op ergelijke manier te buiten. Den naam verzwijgt ik natuurlijk. Het is mij alleen om het geval te doen. Dikwijls reist hij naar Europa. En telkens overkomt het hem weer. Men kan daaruit verschillende conclusies trekken. Men kan zeggen: was Amerika niet droog, dan zou die man allicht meer maat weten

te houden. Men kan ook redeneeren: waren andere landen eveneens droog, dan zou zulk drankmisbruik vanzelf uitgesloten zijn. Nu generaliseere men niet. Ik beweer niet, dat er hier drinkgelagen worden gehouden. Gelukkig is dat zoo niet. Veel Amerikanen houden zich ook buiten hun land vrijwillig aan de prohibition-law. Des te vreeselijker echter doet de drankzonde hier aan. Nog eens: de mensch is een wonderlijk wezen.

Het deftige zeedorp kent ook zijn verborgen leed. Daar hebt ge een van de officieren, tegelijk een van mijn tafelenooten. Hij is de charmantste man van de boot. De vroolijkheid straalt hem uit de oogen. Hij heeft voor ieder een vriendelijk woord. En toch... eens was hij een schatrijke Rus van hoogen adel. Door de revolutie werd hij uit zijn land verdreven. Zijn bestaansbronnen werden alle dichtgestopt. Door het bolsjevistische regiem werd het hem verboden zijn vaderland weer te betreden. Hij moet vroolijk zijn. Dat brengt zijn werk mee. Maar in zijn hart...

Doch het is mijn bedoeling niet alle ellende te teekenen, welke aan boord wordt opgemerkt, weggespeeld, vaak ook weggedanst. Voor velen, voor de meesten betekent een zeereis: pretmaken. Maar daarbinnen is geen vrede.

De draadloze bracht vandaag niets belangrijks. Onder het gewone nieuws stond vermeld, dat in die staten van Amerika, waarin de propaganda van de evolutieel verboden is, het kerkbezoek op laag peil staat. Gunstig tegen deze „fundamentalistische“ staten, gelijk ze hier worden genoemd, zouden de andere afsteken. Men moet het maar dadelijk gelooven! Hieruit ziet men, dat zelfs een bootkrant niet neutraal kan zijn.

s.s. „Olympic“, Zaterdag 22 Maart.

Vandaag was de zee nogal gevolgen.

Haar anders zoo vriendelijk gelaat glanzend van zonnespel neemt verraderlijke trekken aan.

Ge denkt aan haar als aan het groote zeemansgraf. Hoevelen liggen daar niet in de diepte verzonken.

Doch eens zal het in vervulling gaan: de zee gal de dooden, die in haar waren.

Hoe dat zal zijn, men kan het zich niet voorstellen.

kale bouw en compositie, als bij weinig andere meesters. — Ook onze organisten kunnen zich nooit genoeg in Bach verdiepen. Hun spel zal aan strengheid en zuiverheid winnen; zij zullen minder lichtvaardig, in romantische blindheid voor de eischen der techniek, wekelijks grijpen naar het moeilijkste: de muzikale improvisatie.

Bach verbindt oud en nieuw; denk b.v. maar eens aan de zetting van zijn korallen en de in zekere zin polytonale recitatieven der Passionen. Daarom is hij voor componisten een ideaal voorbeeld ter navolging, mits deze navolging naar de geest en niet naar de letter geschiedt. Wie niet als epigoon geboren is, kan niet blijven doorcomponeren in de stijlen der 19e eeuw. Nieuwe experimenten zijn noodzakelijk, waarbij genie en karakter in bond de weg zullen moeten wijzen. Bach kan daarbij vormend, maar ook bewarend werken, meer nog b.v. dan de beide andere groote B.'s, Beethoven en Brahms. De burgerlijke idealen der revolutie (Beethoven) en de burgerlijke romantiek der 19e eeuw (Brahms) gaan verbleeken, terwijl Bachs serene wereld altijd even bevend, ver en hoog haar net van sterren uitspant boven uw hoofd.

In een zeker opzicht is Bach een kind der Gothiek, — Beethoven der Renaissance. De Renaissance-geest lijkt te sterven; men verlangt naar een nieuwe monumentale houding in leven en kunst. Voor de Londensche Bach was diens vader Johann Sebastian een „oude prui“, maar nu wordt Bach de modernere dan Brahms, de modernere dan Beethoven! Een herboren monumentaliteit in de muziek zal in Bachs schaduw moeten verrijzen.

b. Algemeen-Aesthetisch. Voornaamste zeiden we reeds in onze opmerking over de muzikale en aesthetische voorlichting. Laten zij, wier ideaal het is, voorlichting te geven op kunstgebied, toch de muziek niet verwaarloosen. Men waardeert Rembrandt en Vermeer in zeer fijne nuances, maar Beethoven is voor velen een anecdote, Bach een verheven... naam.

c. Als Christen. Bach overwon de gevaren, aan de zelfvorming verbonden, door de geweldige tucht van zijn strenge geest. En zoo behield hij alleen de voordeelen: zelfstandigheid, frisheid, ontvankelijkheid. Dit alles was bij hem: genade. Bij meer geest ontving hij meer Geest. En spiegelt, volgens de dichters, elke dauwdrup 'theelal, — in elke noot van Bach heeft zijn geweten van Christen en kunstenaar. Recht beschouwd staat hij, de Prot-Christelijke kunstenaar, ons nader dan de beste Roomsche en Byzantijnsche beeldende kunst, nader dan de eigenlijke cathedralen, die geliefkoosde vergelijkingsobjecten, nader in zekere zin dan Goethe, dan Dante, nader dan Händel, Haydn, Franck en Mendelssohn. Wellicht is in geen enkele andere scheppende kunstenaar het waarlijk monumentale zoo zuiver belichaamd geweest. Hij behoort tot de weinige edelen, ons dan toch gegeven „dem höchsten Gott allein zu Ehren, dem Nächsten d'raus sich zu beehren“.

Rotterdam.

C. RIJNSDORP.

POPULAIR-WETEN - SCHADDELUKE SCHETSSEN

Joh. Seb. Bach, de Architect-Mysticus.

V.

3. De Architect-Mysticus.

Architectuur en mystiek vormen op zichzelf geen tegenstelling. In een wereld zonder zonde zou het samengaan van deze beide elementen vanzelfsprekend zijn. In onze zondige wereld is dat niet het geval. Zoover de kunstgeschiedenis teruggaat, vernemen we van twee richtingen in de kunst, die elkander voortdurend aantrokken en afstooten. Ge kunt die richtingen met allerlei namen noemen en op bepaalde manieren bezien, — in de grond der zaak is het altijd hetzelfde lied. De ene richting wil vóór alles beweging, — de andere rust; de ene geest, de andere vorm; de ene gaat uit van het detail, de andere van het geheel; de ene wil schitteren, de andere bouwen. Spreek van dynamisch en statisch, van romantisch en klassiek, spreek met Nietzsche van dionysisch en apollinisch, met Schiller van „sentimentalisch“ en „naïf“, en ge zegt telkens weer wat anders, maar telkens maakt ge toch een deeling in twee, en die tweedeling gaat altijd op de een of andere manier op een polair grondverschil terug.

Op de toppen der kunst, waar zoovele geestelijke wonden zich sluiten tot genezing en de menschenziel even rust vindt in een gedroomde harmonie, wordt de bedoelde tegenstelling incidenteel verzoend. En zie hier nu Bachs grootheid. We zagen hem als architect, de kunstenaar van de vorm, als de bouw-er bij uitnemendheid. Maar ook lazende van hem als van de mysticus, de Christen-kunstenaar, voor wie Geest en geest in één perspectief liggen, als van de begenadigde bidder. En hij was voor ons beide, voortdurend. In de strenge architectuur van de Nachtwachtfuga schoot de ziel vleugelen aan van een duif, om klapwiekend goud in de vlerken te vangen. In de fuga, in welker thema de „d“ telkens terugkwam, was de architectuur van een gestrengde nuchterheid. En het hemelverlangen van „Nun komm' der Heiden Heiland“ zingt op een stemvoering van volmaakte gestrengheid en wetmatigheid.

Bach bouwt en hij bidt. Hij is de biddende bouw-er. En vraagt men naar een voorbeeld, waarin architectuur en mystiek verbonden culmineeren, zou men dan niet wijzen op die merkwaardige fuga in E. gr. 1, waarvan we hieronder de aanvang citeeren? Het thema herinnert aan de inzel der melodie van Ps. 73. Merk, als zij U in de ooren of onder de oogen komt, hoe thema en contrapunt zóo dicht verstrengeld liggen, dat de geheele fuga „Engführung“ lijkt, terwijl elke noot toch beziel is en we een geheel krijgen van wonderes schoonheid.

4. Slotopmerkingen. (Bach als Opvoeder.)

Bewondering is goed, maar als ze niet aan het werk zet, blijft ze onvruchtbaar. Men kijkt vaak te veel tegen de groote mannen op. Zulk een bewondering wordt harteloos. Zij hebben niet geleefd, om na hun dood te verstijven tot een standbeeld, of ineen te schrompelen tot een velgedrukte naam in een schoolboek: hun werk moet in de consumptie blijven.

Ook Bach is opvoeder. Ons staat hij bovendien zoo na. Hij is belijnd en diep; oud en nieuw verbindt hij. Laat ook hij ons dan opvoeden, muzikaal, algemeen-aesthetisch en als Christen!

a. Muzikaal. Voor de massa zal die opvoeding voornamelijk door hooren moeten geschieden. Hiervoor lijkt de huidige constellatie van ons muziekleven zeer geschikt. Bachs muziek kan men zeer vaak beluisteren; de aether is er vol van. Maar de belangstelling is nog te voornamelijk naar het vocale werk gericht.

Voorlichting kan hier nuttig werken, mits deze niet te veel in het historische en anecdotische gevangen blijft. Hier is nog veel werk te doen, met name van boven af. De aesthetici en essayisten hebben te weinig verstand van muziek en de vak-musici vertoonen dikwijls een zeker tekort aan algemeene aesthetische ontwikkeling. Zoo blijft de muziek min of meer geïsoleerd van de andere kunsten, tot schade van alle betrokken partijen.

Wie kan, moet echter Bach ook spelen. Voor de piano is er keus te over; voor het harmonium zijn er de meer eenvoudige fuga's, liederen, korallen en desnoods arrangementen. Bij het spelen werken 'tgezicht, 'tgehoor en 'tgevoel samen; de afzonderlijke beelden controleeren en steunen elkaar en ten slotte worden zij één. Bachs muziek wordt eerst recht mooi bij veelvuldige herhaling. En al studeerende en spelende krijgt men een kijk op muzi-